

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 788 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyea Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Голышева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlar.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari.....	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari.....	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalari samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	

Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditning xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета «русского языка» на современном этапе	243
Адилова Солияхон	

Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	
Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashev Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilhkomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlarini	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakulovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollar	329
Oppoqxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalari transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati.....	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abdulkarim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashxura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	

Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfova, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat ogli, Xujamov Bobur bahodir ogli, Saydullayev Abbosjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	
O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Ilxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции.....	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi korxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globalashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определения уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	

Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане.....	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Ho'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохиρ Шаривович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохиρ Зода	
Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafruz Shuxratovna	
"Авеста" – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиков Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyrova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
К. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	

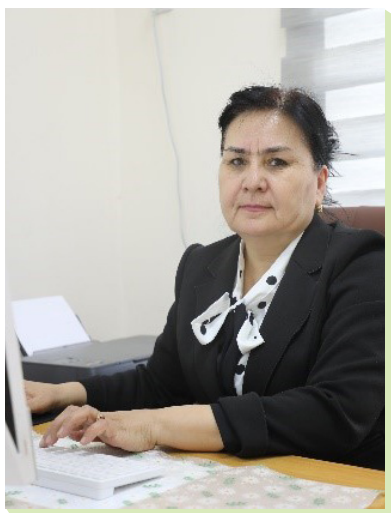

O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari.....	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni.....	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abduraimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста.....	644
Насиров Дилшод Фархадович	
Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abduhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari.....	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlar va iqtisodiy asoslari.....	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	

O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboyeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda andarrayting xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

SURXONDARYO VILOYATLARNING MARKETING SALOHIYATINI SHAKLLANTIRISH HOLATI TAHLILI

Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna

I.f.f.d., Termiz iqtisodiyot va servis universiteti iqtisodiyot kafedrası mudiri, dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining marketing salohiyatini shakllantirish bo'yicha tahlil amalga oshirilgan bo'lib, unda dastlab hududiy marketing salohiyatlari, uning mohiyati va aniqlash usullari to'g'risida xorijiy mutaxassis olimlarning fikr-mulohazalari bo'yicha mallif yondoshuvlari bayon etilgan. Bundan tashqari, Surxondaryo viloyatining marketing salohiyatini shakllantirish bo'yicha SWOT tahlili amalga oshirilgan bo'lib, bir qator ko'rsatkichlar yordamida ekspertlar hisob-kitob natijalari asosida muallif xulosalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: hududiy marketing, marketing jozibadorligi, hudud imidji, strategik potensial, minimal va maksimal qiymat, SWOT tahlil, raqobatbardosh ustunlik, raqobatning globallashuvi.

Abstract: In this article, an analysis of the formation of the marketing potential of the Surkhandarya region was carried out, in which the author's approach to the opinions of foreign experts on regional marketing potential, its essence and methods of determination was described. In addition, a SWOT analysis on the formation of the marketing potential of the Surkhandarya region was carried out, and the author's conclusions were presented based on the results of the experts' calculations using a number of indicators.

Key words: regional marketing, marketing attractiveness, regional image, strategic potential, minimum and maximum value, SWOT analysis, competitive advantage, globalization of competition.

Аннотация: В данной статье проведен анализ формирования маркетингового потенциала Сурхандарьинской области, в котором описан авторский подход к мнениям зарубежных специалистов о региональном маркетинговом потенциале, его сущности и методах определения. Кроме того, был проведен SWOT-анализ формирования маркетингового потенциала Сурхандарьинской области и представлены авторские выводы по результатам расчетов экспертов с использованием ряда показателей.

Ключевые слова: региональный маркетинг, маркетинговая привлекательность, имидж региона, стратегический потенциал, минимальное и максимальное значение, SWOT-анализ, конкурентное преимущество, глобализация конкуренции.

KIRISH

Bugungi kunda tovar yoki xizmatlar realizatsiyasini amalga oshirish jarayonida xalqaro bozorlardagi hududlar puxta o'ylangan marketing siyosatini talab qiladi. Har bir shahar yoki hududning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlab berishi va potensial va mavjud mahsulotlar o'rtasida raqobatdosh ustunliklari to'g'risida ma'lumotni samarali va yetarli darajada tarqatishi kerak. Chunki, hududlar o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini, shuningdek, raqobatchilarining tahdidlarini oldindan anglab yetishlari va uning oqibatlari qay darajada bo'lishi mumkinligini bilishlari kerak.

Hudud iqtisodiy faoliyatning turli shakllari amalga oshiriladigan hudud sifatida, shuningdek, ushbu hududda xo'jalik yurituvchi subyektlarning bozor faoliyatini foydali (samarali) qiladigan ma'lum xususiyatlar yoki xususiyatlar to'plamiga ega bo'lishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, "hududlarning marketing jozibadorligi" tushunchasini joriy etish ham nazariy jihatdan, ham mintaqani marketing tamoyillari asosida boshqarishning amaliy ahamiyati jihatdan muhim hisoblanadi.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan hudud salohiyatni o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, har qanday iqtisodiy tizim, jumladan, hududiy darajada ham strategik jihatdan nafaqat ijobiy, balki salbiy ko'rinishda ham rivojlanishi mumkin. Ya'ni hududning strategik rivojlanish dinami-

kasi salbiy oqibatlar ham ijobiy tomonga ham ega bo'lishi mumkin. Ijobiy tendensiyalarni rivojlantirish va salbiy oqibatlar doirasini oldini olish yoki yengib o'tish uchun hududlar bir-biri bilan raqobatbardosh kurashga kirishadilar. Hududlar sarmoyani ko'paytirish, zarur ishchi kuchini jalb qilish, aholining turmush darajasi sifatini yaxshilash va hokazolar uchun raqobatlashadi. Natijada hududning strategik salohiyatini boshqarishda uning marketing salohiyatini rivojlantirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Marketing salohiyati hududning strategik potensialining bozor tarkibiy qismlarining bir qismi bo'lib, marketing tizimi raqobatbardoshlikni ta'minlashning umumiy qobiliyatini ifodalaydi. Hududning marketing salohiyati - bu hududning hududiy bozorlardagi ulushini oshirish, mehnatga haq to'lash hamda mehnat resurslarini takror ishlab chiqarish samaradorligini oshirish asosida aholi uchun aktivlarni joylashtirishda korxonalar jozibadorligini ifoda etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ko'pgina ilmiy adabiyotlarda marketing tadqiqotlarini takomillashtirish orqali xo'jalik yurituvchi subyektlarning tarmoq va tovar ishlab chiqarish bo'yicha samaradorligini baholashning ilmiy-nazariy hamda uslubiy jihatlarini tadqiq qilingan. Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, hududlarning ichki va tashqi bozordagi raqobatbardoshligi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va eksport salohiyatini oshirishda marketing tadqiqotlarini takomillashtirish va jozibadorligini aniqlash orqali uning bozorga yo'naltirilgan siyosatining samaradorligi bilan belgilanadi. Marketing tamoyillarini rivojlantirish va ularni amalda qo'llash, hududning marketing jozibadorligida hududiy mahsulot sotuvchilari va xaridorlar munosabatlari bo'yicha ko'plab iqtisodchi olimlar ilmiy izlanishlar olib borgan. Ular qatoriga A.Starostina, S.Martov ^[1], F.Kotler, K.Asplund, I.Reyn, D.Xayder ^[2], Ye.Shelkunova ^[3], O.N.Gerasimenko ^[4], F.Kotler, K. Dj. Klensi ^[6], M.Porter ^[7] kabi taniqli olimlarni kiritishimiz mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Raqamlashtirish sharoitdagi milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lgan hududlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati va marketing jozibadorligini aniqlash yo'nalishlari SWOT tahlil usulini qo'llash orqali aniqlandi. Bundan tashqari jozibadorlik omilining ma'lum ko'rsatkichi uchun koeffitsiyentni aniqlashda "ko'p o'lchovli o'rtacha" usul yordamida tizimli yondashuvi, abstrakt-mantiqiy fikrlash usullaridan foydalanilgan

TAHLIL VA NATIJALAR

Marketing konsepsiyasini tanlash uni qo'llash sohasiga bog'liq. Hududiy marketing tushunchasi – faoliyati ma'lum bir hududiy-ma'muriy birlik chegaralari yoki iste'molchilarning ma'lum bir segmenti bilan cheklanmagan mahsulot ishlab chiqarish sohasiga to'g'ri keladi. Hududiy marketing deganda ma'lum bir mintaqada taklif etilayotgan aniq tovarlar yoki xizmatlarga nisbatan boshqaruv qarorlaridan foydalanish, ya'ni hududiy darajadagi marketing faoliyati tushuniladi. Ko'pgina marketing tadqiqotlarida hudud faqat uning segmentatsiyasi nuqtayi nazaridan ko'rib chiqilgan bo'lib, hududning bozorda mahsulot turi sifatida tan olinishi hududiy marketingni klassik deb ataladigan marketingdan ajratib turadi.

Xalqaro bozorda hududning o'ziga xos mavqeini va ijobiy imidjini ta'minlashga intilish strategik marketingning muhim elementlaridan biridir. Shuning uchun bizningcha, har bir mintaqaga o'zining jozibadorlik ko'rsatkichlari asosida ko'plab investorlarning talablarini qondira oladigan takliflar va afzalliklar to'plamini ishlab chiqishi kerak. Hududlar marketingi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- 1) jozibador joylashish va imidj hududi uchun ishlanmalarining mavjudligi;
- 2) mahsulot va xizmatlarni samarali va qulay shaklda yetkazib berish;
- 3) foydalanuvchilarni uning afzalliklari haqida to'liq xabardor qilish uchun hududning jozibali va foydali fazilatlarini targ'ib qilish.

Mintaqaviy bozorda marketing siyosati muvaffaqiyatli bo'lishi uchun uni bir yo'nalishda, xususan, bir tomonlama reklama qilish ijobiy samara bermaydi. Chunki, hududlarda muvaffaqiyatli marketing tadqiqotlari o'tkazishning zaruriy shartlaridan biri - diagnostika va rejalashtirishdir. Mazkur jarayon mahalliy hokimiyat hamda ishbilarmon doiralar bilan hamkorlikda amalga oshirilishi kerak bo'lgan faoliyat hisoblanadi. Hududiy marketingning muhim jihatlardan biri - mintaqaviy marketing o'ziga xos jihatlaridan foydalanib, mahalliy aholi o'z mintaqasi (hududi)ning madaniy, tarixiy va boshqa qadriyatlarini targ'ib qilishda ishtirok etishiga undashdir. Bu imidj hududi uchun ijobiy samara beradi. Buning uchun albatta barcha darajadagi mahalliy aholi o'z shahri bilan faxrlanishi, uning tarixi, an'analari va urf-odatlarini bilan tanish bo'lishi kerak.

Jozibadorlik omilining ma'lum bir ko'rsatkichi uchun koeffitsiyentni aniqlashda "ko'p o'lchovli o'rtacha" usuliga o'xshash usul qo'llanilishi mumkin, yagona farq shundaki, yagona ko'rsatkichning nisbati o'rtacha qiymatga emas, balki seriyaning maksimal va minimal qiymatlari orasidagi farq (interval) ko'rsatkichga nisbatan olinadi. Shu bilan birga, agar bitta ko'rsatkichning o'sishi omilning umumiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatsa, u holda quyidagi (1) formula qo'llaniladi:

$$k_i = \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (1)$$

bu yerda: k_i – i -birlik ko'rsatkichi uchun masshtablash koeffitsiyenti;
 x_i – i -birlik ko'rsatkichining qiymati;
 $x_{\min}$ va $x_{\max}$ – berilgan hududlar orasidagi i -birlik ko'rsatkichining minimal va maksimal qiymati. Agar bitta ko'rsatkichning o'sishi omilning umumiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatsa, u holda (2) shakl qo'llaniladi:

$$k_i = 1 - \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (2)$$

Hisob-kitoblarni osonlashtirish uchun sifat birligi ko'rsatkichlari 3 balli shkala bo'yicha baholanadi.

bu yerda:

3 - bu ko'rsatkich bo'yicha eng jozibador maydon;

1 - ushbu ko'rsatkichga ko'ra, hudud minimal darajada jozibali. Masshtab koeffitsiyentlarining qiymati 0 dan 1 gacha o'zgarib turadi va birlik ko'rsatkichining eng yaxshi va eng yomon qiymatlariga nisbatan ushbu seriyadagi hududning holatini tavsiflaydi.

Bundan tashqari har bir omillarning yagona ko'rsatkichlarining og'irliklarini juftlik taqqoslash usuli bilan aniqlash mumkin va alohida ko'rsatkichlarning masshtablash koeffitsiyentlarini hududning marketing jozibadorligi omilini baholashda tavsiflovchi umumiy ko'rsatkichga jamlash. Uni hisoblash uchun jozibadorlik koeffitsiyentini tavsiflovchi ko'rsatkichlarning o'rtacha og'irlikdagi masshtablash koeffitsiyentlarini quyidagi (3) formula yordamida topish kerak:

$$J_i = \sum_{i=1}^n k_i * V_i \quad (3)$$

bu yerda: J_i – i -jozibadorlik omilining umumiy ko'rsatkichi;

k_i – j -jozibadorlik omilining i -birlik ko'rsatkichi uchun masshtablash omili;

V_i – j -jozibadorlik koeffitsiyentining i -birlik ko'rsatkichining og'irliklari;

n – j -jozibadorlik omilining baholash guruhini tashkil etuvchi ko'rsatkichlar soni.

Barcha omillar uchun yakuniy integral ko'rsatkichni aniqlash. Bu ko'rsatkich har bir omilning marketing jozibadorligi umumiy ko'rsatkichlarining o'rtacha vaznli qiymatlari sifatida aniqlanadi:

$$I_j = \sum_{i=1}^n J_i * V_i \quad (4)$$

Bu yerda: I_j – j -hudud jozibadorligining integral ko'rsatkichi;

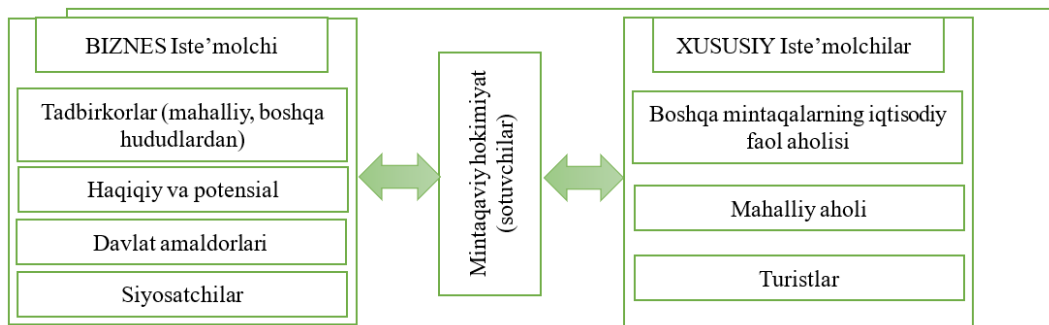
J_i – j -hududning -jozibadorlik omilining umumiy ko'rsatkichi;

V_i – j -hududning -jozibali koeffitsiyenti vaznlari;

n – j -hudud jozibadorligini baholash guruhini tashkil etuvchi omillar soni.

Shuni ta'kidlash kerakki, hududning jozibadorlik omillari og'irligi ularni tashkil etuvchi alohida ko'rsatkichlar og'irliklarining o'rtacha arifmetik qiymati sifatida hisoblanadi.

Marketing jozibadorligi bozor mahsuloti sifatida hududning eng muhim xususiyati hisoblanadi. Bu hududda mahsulot iste'molchilari ularni tanlashda o'zlarining afzalliklariga ta'sir qiluvchi rivojlanish sharoitlarining mavjudligi deb ta'riflanishi mumkin. Chunki, hudud bir vaqtning o'zida bir maqsad (segment)li guruh uchun juda jozibali bo'lishi mumkin va boshqasi uchun mutlaqo yoqimsiz bo'lishi ham mumkin. Sababi, tanlangan hududning bir xil xususiyatlariga turli xil qarashlarni belgilaydigan turli maqsadli iste'molchilar guruhlarining ehtiyojlari va manfaatlaridagi farqlarga bog'liq (1-rasm).

1-rasm: Hududning marketing jozibadorligida hududiy mahsulot sotuvchilari va xaridorlar munosabatlari¹

1 Manba: Muallif ishlanmasi.

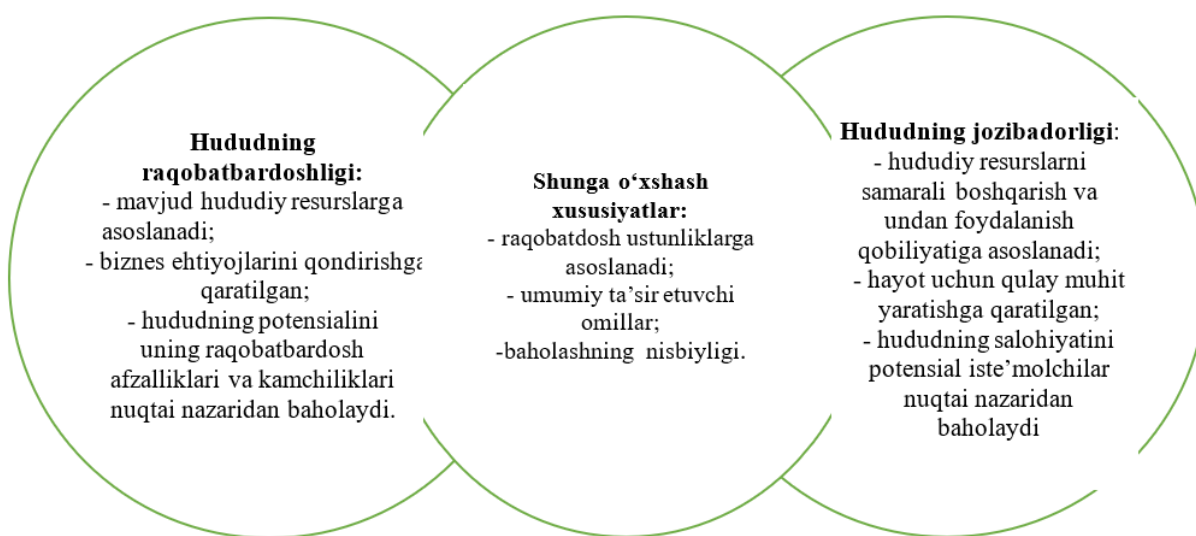

Binobarin, hududlar marketingi hududiy reklama tizimini tashkil etuvchi marketing vositalarining strategik majmui bo'lib, tadbirkorlik tuzilmalari va aholi uchun hudud hamda uning jozibador xususiyatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni ko'paytirish, hudud imidjini yaxshilash maqsadida targ'ib qilishdir.

Marketing konsepsiyalaridan foydalangan holda hududlarni rivojlantirishni boshqarishda marketing jozibadorligining asosiy tamoyillarini inobatga olish kerak. Marketing salohiyati tamoyillaridan foydalanish hududga o'z maqsad va vazifalarini optimal rejimda amalga oshirish imkonini beradigan yo'nalishlarni ochib beradi. Marketing jozibadorligining tamoyillari hududlar strategiyalariga muvofiq qarorlar qabul qilish auditoriyalari bilan bog'liq bo'lgan turli qarashlarga ko'ra tasniflanishi kerak. Birinchi yondashuv - mintaqaning marketing jozibadorligini funksional belgilovchi xususiyatlar bo'yicha shakllantirish va rivojlantirish:

- konseptual tartibga solish tamoyillari;
- tizimni shakllantirish tamoyillari;
- qiymatga yo'naltirilgan tamoyillar;
- tashkiliy-taktik tamoyillarni o'z ichiga oladi.

Ikkinchi yondashuv tamoyillarni uch darajali tizim shaklida taqdim etishdir: birinchi daraja hududlarning marketing salohiyatini boshqarishda amal qilinishi kerak bo'lgan uslubiy tamoyillarni tasniflaydi; ikkinchi daraja ichki hududiy yo'riqnomalarga taalluqligi; uchinchi - strategiyani amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan vaziyatli vazifalar bilan bog'liq to'g'ridan-to'g'ri tamoyillardir. Bizning fikrimizcha "Hududning marketing jozibadorligi" tushunchasini yaxshiroq tushunish uchun uni "hududning raqobatbardoshligi" tushunchasi bilan solishtirish maqsadga muvofiq (2-rasm).

2-rasm: Hududlar raqobatbardoshligi va marketing jozibadorligi tushunchalarining umumiy xususiyatlari va farqlari²

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, hududning marketing jozibadorligini baholashning birinchi bosqichida uning hozirgi holatini tahlil qilish, ya'ni kuchli va zaif tomonlarini, imkoniyatlari hamda tahdidlarini tahlil qilish muhim hisoblanadi. Buning uchun SWOT tahlili amalga oshiriladi.

Hudud marketing jozibadorligini baholashning uchinchi bosqichi uning darajasini aniqlash va uni qo'llab-quvvatlash yoki mustahkamlash choralarini ishlab chiqishdir. Marketing jozibadorligi darajasini baholash mezonlari 1 - jadvalda keltirilgan.

1-jadval: Marketing jozibadorlik darajasini baholash mezonlari³

Marketing jozibadorlik darajasi	Marketing jozibadorligi darajasining chegarasi
Past	0 – 0,25
O'rtacha	0,251 – 0,5
E'tiborli	0,51 – 0,75
Yuqori	0,751 – 1

² Manba: Muallif ishlanmasi

³ Manba: Olib borilgan tadqiqotlar natijasida muallif ishlanmasi

Taklif etilgan 1-jadvalda hududning marketing jozibadorligini baholashga metodik yondashuvni shakllantirdik. Bu bizga hududning raqobatbardosh ustunliklarini aniqlashga imkon beradi, natijada esa uni turli maqsadli guruhlar oldida yetakchilik pozitsiyalari bilan ta'minlaydi. Biz tanlangan hududlarning SWOT tahlilini o'tkazamiz. Baholash shkalasi quyidagicha shaklga ega bo'ladi:

- 1) mavjud bozor imkoniyatlaridan foydalanish va tahdidlarga qarshi kurashish istiqbollari mintaqaning kuchli va zaif tomonlari ta'sirining past (ahamiyatsiz) darajasi;
- 2) mavjud bozor imkoniyatlaridan foydalanish va tahdidlarga qarshi kurashish istiqbollari hududning kuchli va zaif tomonlari ta'sirining o'rtacha darajasi;
- 3) mavjud bozor imkoniyatlaridan foydalanish va tahdidlarga qarshi kurashish istiqbollari hududning kuchli va zaif tomonlari ta'sirining yuqori (sezilarli) darajasi.

Yuqoridagi baholash shkalasidan kelib chiqib, birinchi navbatda, Surxondaryo viloyati hududlarining marketing jozibadorligi bo'yicha o'tkazilgan SWOT tahlili bo'yicha tadqiqot 5 ta mutaxassislaridan iborat bo'lgan ekspert guruhining yuqorida keltirilgan 3 ballgacha mezonlar asosida baholash amalga oshiriladi (2-jadval).

2-jadval: Surxondaryo viloyati hududlarining marketing jozibadorligi bo'yicha o'tkazilgan SWOT tahlili⁴

№	Hududning kuchli tomonlari	№	Hududning zaif tomonlari
1	Yetarli ilmiy salohiyat	1	Murakkab demografik vaziyat (salbiy o'sish, qoniqarsiz sog'liq holati, aholining qarishi)
2	Tarixan qishloq xo'jaligi an'analari va sanoat ishlab chiqarishning mavjudligi	2	Kam daromadli aholining yuqori ulushi
3	Aholining yuqori ta'lim darajasi	3	Ishsizlik darajasining ancha yuqoriligi
4	Manzarali tabiat va manzaralar, boy tuproqlar, qadimiy tarix va madaniyat	4	Asosiy issiqlik va ichimlik suv ta'minoti tarmoqlarining sezilarli darajada eskirishi
5	Innovatsion rivojlanishning kuchli salohiyati	5	Transport yo'llarining yomon holati, ta'mirlalabliligi
6	Chegaraning qulay joylashuvi	6	Zaif turistik infratuzilma
7	Erkin bozor bo'shliqlarining mavjudligi, biznes uchun faoliyat sohasi	7	Ishlab chiqarish va infratuzilma tarmoqlarining yuqori eskirishi
8	Professional mutaxassis kadrlar tayyorlash bazasining yetarliligi	8	Mehnat resurslari kasbiy darajasining iqtisodiyot ehtiyojlariga mos kelmasligi
9	Ko'p sonli iqtidorli yoshlar	9	Malakali kadrlarning chiqib ketishi
10	Yer maydonining kengligi, xorijiy davlatlar bilan chegaradoshligi	10	Hududni rivojlantirish bo'yicha ishlab chiqilgan aniq strategiyaning yo'qligi
№	Hududning imkoniyatlari	№	Hududdagi tahdidlar
1	Ham mahalliy, ham xorijiy investorlar faolligini oshirish	1	Energiya tashuvchilar va yoqilg'i narxining oshishi
2	Kelajakda Osiyo va Yevropa bozorlariga kirib borishi va bozorlarining jadal rivojlanishi	2	Globalashuv natijasida mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligining pasayishi
3	Xalqaro innovatsion loyihalarda ishtirok etish	3	Qo'shni va uzoq xorijiy davlatlarga eksport qaramligini oshirish
4	Ziyorat va qishloq "yashil" turizmining tobora ommalashib borayotgani	4	Hududning boshqa hududlar bilan mahsulot raqobatining o'sishi
5	Umumiy muammolarni hal qilish uchun qo'shni mintaqalar bilan mintaqaviy integratsiya	5	Kapitalning kengayishi tufayli iqtisodiy mustaqillikni yo'qotish xavfi (xorijiy va boshqa mintaqalardan)
6	Hududning o'sib borayotgan imidji	6	Qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishda suv tanqisligi

4 Manba: Muallif ishlanmasi

Bunda albatta, Surxondaryo viloyati malakali ishchi kuchiga ega bo'lgan, sarmoya kiritilishi investorlarga katta daromad keltiradigan qudratli ilmiy markaz. Investorlar uchun o'z biznesini muvaffaqiyatli boshlash imkoniyati mavjud bo'lgan har tomonlama qulay hudud sifatida jozibador ekanligini ta'kidlash o'rinli. Albatta, kuchli tomonlar hudud imidjining shakllanishi va rivojlanishiga yordam beradi. Garchi hududda uning mavqeini zaiflashtiradigan sezilarli zaif tomonlar mavjud bo'lsada, ulardan asosiylari viloyat hududidan malakali kadrlarning chiqib ketishi, ishlab chiqarish, turar-joy hamda kommunal infratuzilmaning sezilarli darajada eskirganligi, hududni rivojlantirish bo'yicha aniq belgilangan strategik dasturlarning yo'qligidir.

Hududning marketing jozibadorligini baholashni ikkinchi bosqichida - marketing jozibadorligi omillari qiy-matlarini hisoblaymiz. Buning uchun biz hududiy taqqoslashning eng keng tarqalgan usuli bo'lgan masshtabni qo'llaymiz va bir qator yagona ko'rsatkichlarni hududning nisbiy pozitsiyalarini tavsiflovchi umumiy ko'rsatkichlarga jamlaymiz.

Olingan natijalarga ko'ra, Surxondaryo viloyati hududlarining marketing jozibadorligi bo'yicha o'tkazilgan SWOT tahlili shundan dalolat beradiki, kuchli tomonlarning umumiy bali 170 ballga teng bo'lib, bu o'z navbatida jarayon umumiy holatining 56,7 %ini tashkil etdi. Zaif tomonlar esa 172 ballni yoki umumiy holatning 57,3 %ga teng. Bu esa viloyatning imkoniyatlaridan foydalanishni to'g'ri yo'lga qo'yilishi va zaif tomonlarini bartaraf etish chora-tadbirlarini ishlab chiqishni talab etadi. Chunki, Surxondaryo viloyatining mavjud imkoniyatlaridan foydalanish darajasi umumiy holatga nisbatan 58,0 %ni tashkil etib 174 ballga teng bo'ldi.

Natijalardan ko'rinib turibdiki, Surxondaryo viloyatida hozirgi bosqichda isloh qilish istiqbolida "o'sish uchun emas, balki tashqi tahdidlarni zararsizlantirish uchun kuchli tomonlardan foydalanish, ya'ni mudofaa pozitsiyasiga o'tish" strategiyasini qo'llash zarur. Ushbu strategiyaga muammolarni hal qilish orqali emas, balki imkoniyatlardan foydalanish orqali erishish mumkin. Xususan, 5-jadvaldagi ma'lumotlar to'rtta mavjud strategiyani ko'rsatadi:

- o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun hududning kuchli tomonlaridan foydalanadigan "max-max" strategiyasi;
- tahdidlarni zararsizlantirish uchun hududning kuchli tomonlaridan foydalanadigan "max-min" strategiyasi;
- tashqi imkoniyatlardan foydalanish asosida hududning ning zaif tomonlarini minimallashtirishga qaratilgan "min-max" strategiyasi;
- hududning zaif tomonlari va mumkin bo'lgan tahdidlarni minimallashtirishga qaratilgan "min-min" strategiyasi. Ushbu keltirilgan strategiyalardan ikkinchisi Surxondaryo viloyatidagi zamonaviy vaziyatga xosdir.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, hozirgi vaqtda Surxondaryo viloyati "min-min" strategiyasi bo'yicha hududni asta-sekin o'z faoliyatini oshirishi yoki mablag'larini boshqa sohaga qayta investitsiya qilishi kerak. Shundan kelib chiqqan holda, Surxondaryo viloyatida marketing jozibadorligini oshirish uchun rejalashtirilgan islohotlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Shuni qo'shimcha qilmoqchimizki, bunday xulosa to'liq asosli, chunki hudud eksport salohiyatining holati bozor ma'lumotlariga asoslangan holda juda muhim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

SWOT-tahlil natijalariga ko'ra, o'rganilayotgan hududlar 10 ta zaif tomonlarga nisbatan 10 ta kuchli tomonlarga ega ekanligi, imkoniyatlar soni esa tahdidlar soni bilan (5 taga nisbatan 5 ta) teng ekanligi aniqlandi. Hududning eksport salohiyatida marketing jozibadorligi isloh qilish istiqbolida "o'sish uchun emas, balki tashqi tahdidlarni zararsizlantirish uchun kuchli tomonlardan foydalanish, ya'ni mudofaa pozitsiyasiga o'tish" strategiyasini qo'llash zarur, deb hisoblaymiz.

Aniqlangan "min-min" strategiyasi sohada tarkibiy o'zgarishlarni o'tkazish maqsadga muvofiqligini, uning maqsadi qayta ko'rib chiqilishi yoki isloh qilinishi lozimligini isbotlaydi. "Tashkiliy-huquqiy shaklni o'zgartirish masalasida noaniqlik (hokimit boshqaruv organlari masalasi vaqti-vaqti bilan paydo bo'ladi)" tavakkalchiligi buni tasdiqlaydi, chunki u barcha risklarning 14,9 ustuvor nuqtasida baholanadi.

Islohatlar jarayonida aniqlangan bir xil darajada dolzarb masala "hududlardan yuqori professional xodimlarni ketib qolish" xavfi (16,0 ball), bu kadrlar siyosatini isloh qilish bo'yicha mutaxassislarni rag'batlantirish, motivatsiya berish zarurligi bilan bog'liq. Agar ushbu jaayonga e'tibor qaratimasa, oqibati halokatli holatlarga olib keladi. "Texnik kasblar bo'yicha ishchilarning yetishmasligi" xavfi ham yuqori baholangan – 20,0 ball, "Aholining to'lov qobiliyatining pastligi" – 18 ballga teng bo'lishi Surxondaryo viloyatida aholi daromadini oshirish va kasbga yo'naltirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishni va uni amaliyotga joriy etishni talab etadi.

Shunday qilib, SWOT tahlili hududlar tomonidan rivojlanish strategiyasini tanlashda ham, bozorni tahlil qilish va raqobatbardoshlikni o'rganishda ham foydalanishi mumkin bo'lgan universal tahliliy vositadir. Esda tutish kerak bo'lsa-da:

- 1) SWOT tahlili asosan subyektivdir;
- 2) tarmoq imkoniyatlari har doim ham alohida hududlar imkoniyatlari bo'lavermaydi, chunki ularning har biri bozorda o'z mavqeiga ega; korxona uchun eng foydali bo'lib, uning maksimal foyda o'sishini ta'minlaydigan sanoat imkoniyatlari, ya'ni u eng katta raqobatdosh ustunliklarga ega bo'ladi, infratuzilmani yangilaydi va hokazo.

Umuman olganda, Surxondaryo viloyatini eksport salohiyatini isloh qilishda ishning zaif tomonlarini faolroq bartaraf etish zarur, chunki boshqa mamlakatlar tajribasini o'ylamasdan qo'llashning namoyon bo'lishini (har doim ham ijobiy emas) kutishning passiv siyosati kutilmagan natijalarga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Старостина А.А. Региональный маркетинг: сущность и особенности становления в Украине/А.А. Старостина, С.Е. Мартов // Маркетинг в Украине. – 2004. – № 3. – С. 55-57.
2. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2005. – 376 с.
3. Маркетинговый потенциал стратегического развития региона (на материалах) Закарпатской области) / Елена Щелкунова // автореферат диссертации на соискание научного степени кандидата экономических наук, Ужгород – 2009 – 22 с.
4. Герасименко О.Н. К вопросу отсенки маркетинговой привлекательности бизнес-территорий [Электронный ресурс] / О.Н. Герасименко // Проблемы современной экономики. – 2009. – №2 (30). – с. 371-376. – 0,3 п.л. – Режим доступа до журн.: <http://www.mecconomy.ru/art.php3?artid=25763>
5. Кленси К. Дж. Моделирование рынка: как спрогнозировать успех нового продукта. – М.: Вершина, 2007.
6. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг менеджмент. – СПб.: Питер, 2014.
7. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей конкурентов. – М.: Алпина Паблишер, 2011.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.